

Września w czasie II Rzeczypospolitej

Niedawno ukazała się książka Mariana Torzewskiego „Ziemia wrzesińska w Polsce Odrodzonej. Czasy i ludzie”. Jest to trzecia część cyklu; dwie poprzednie książki, traktujące o czasach zaboru pruskiego i I wojny światowej, zostały wydane w latach 2013 i 2014. W najnowszej, obejmującej lata II Rzeczypospolitej, z różnych powodów nie znalazły się zaplanowane początkowo dwa rozdziały, które zostały obecnie przygotowane przez autora do publikacji w Przeglądzie Powiatowym. Pierwszy rozdział, zatytułowany „Handel i usługi”, podzielony został na kilkanaście części, z których każdą można by rozpocząć od słów:

Wrześnianin udaje się...

10. Do zegarmistrza i fotografa

Jeszcze od czasów zaboru pruskiego swój zakład zegarmistrzowski miał we Wrześni Antoni Janton. Mieścił się on w kamienicy Rynek 19, tuż przy ratuszu. Kamienica do końca II RP była własnością żydowskiej rodziny Miloslawer, a na początku XIX w. swą księgarnię umieścił tam Andrzej Prądyński (kamienica jest obecnie tak zasadniczo przebudowana, że jej dawny kształt zatęchł). W 1925 roku Janton polecał klientom nie tylko zegary i zegarki męskie i damskie oraz budziki, ale także „wszelką biżuterię”; był więc też jubilerem. W następnych latach rozszerzył ofertę o „platerę popielnicę, cukiernicę, maselnice, zastawy stołowe i biżuterki, etui do papierosów oraz barometry”. Szczególne zachęty zegarmistrza Jantona pojawiały się przed Bożym Narodzeniem: „Najładniejszy podarek gwiazdkowy to zegarek, pierścionek, kolczyki, naszyjnik, bransoletka, torebka, łańcuszek, etui do papierosów [papierosnica], guziki [spinki] do mankietów, łyżeczki do herbaty i mokki [specjalnego, już wówczas popularnego rodzaju kawy]”. Zegarmistrzowi musiało się wiesz nie najlepiej, skoro przed Bożym Narodzeniem 1933 roku ogłaszał: „Niebawo okazja! Z powodu likwidacji pewnej części towaru, jak zastawy, cukiernice, maselnice, talerze do tortu itp.

sprzedają po cenie zakupu i nadarza się sposobność rzeczywiście taniego podarku gwiazdkowego”. Rok później dodawał znane i dziś reklamowe hasła: „Specjalnie niskie ceny oraz fachowa i sumienna obsługa”. W 1936 roku właścicielka kamienicy Fanny Miloslawer usiłowała popełnić samobójstwo z powodu materialnego niedostatku, ponieważ żyła tylko z czynszów płaconych przez najemców (w tym Jantona). Mimo iż była właścicielką nieruchomości, okresowo otrzymywała nawet zasiłek od miasta.

W 1934 roku na rynku wrzesińskim zaczął reklamować się Klemens Lipiński. Swój pierwszy zakład otworzył przy ulicy Poznańskiej 14 (Jana Pawła II, w tej kamienicy dziś lokal >Warka<): „Fachowo, tanio naprawiam zegarki. Specjalność – obrączki ślubne, monogramy na torebki dla Pań. Własny zakład rytowniczy”. Rytownictwo, grawerstwo i złotnictwo właśnie były specjalnością Klemensa Lipińskiego. W 1935 roku oferował biżuterię własnej produkcji, sygnety damskie i męskie z prawdziwymi kamieniami. Skupował też złoto i srebro. Później przeniósł swój zakład do kupionej (od rodziny Tonn) kamienicy Sienkiewicza 4.

W okresie II RP znane były we Wrześni dwa znaczące zakłady fotograficzne. Jeden z nich mieścił się w podwórzu posesji Warszawskiej 30 (dziś w tym miejscu punkt dorabiania kluczy), drugi przy Zamkowej 10 (od 1928 roku nr 1, obecnie Harcerska 1). Właściciele tych zakładów zmieniali się. W marcu 1922 roku zakład fotograficzny przy Warszawskiej otworzył fotograf Jan Jesiołowski: „Wykonuję wszelkie prace w zakresie fotografii wchodzące”. Już od listopada tegoż roku wydzierżawił

zakład swemu dotychczasowemu pomocnikowi Bolesławowi Jęsko. Dwa miesiące wcześniej, we wrześniu 1922 roku Jesiołowski wszedł w konflikt ze swoim wcześniejszym pomocnikiem Leonem Procem, który jako wspólnik Rafała Wiertelara objął zakład fotograficzny „Apollo” przy Zamkowej. Proc, reklamując swoje nowe miejsce pracy, twierdził, że ma praktykę obsługiwanie klientów nabytą u Jesiołowskiego, na co ten oznajmiał publicznie, że w jego zakładzie Proc nie miał nic wspólnego z obsługą klientów i nie ma prawa używać takiego sformułowania. Własność obu zakładów w następnych latach pozostaje niejasna, bo wdowa po Rafale Wiertelaku, Maria, informowała w 1929 roku, że prowadzić będzie zakład „pod kierunkiem wybitnego fachowca” nie podając jego nazwiska, a Proc w 1930 roku reklamował wykonywanie fotografii w zakładzie przy Warszawskiej.

Na Gwiazdkę!

poleca
w wielkim
wyborze
zegarki
damskie
i męskie,
oraz
pierścionki
w złocie
i srebrze,
bransolety
Etui do papierosów w srebrze
i alpacie, łańcuszki, budziki itp.
Specjalnie niskie ceny oraz
fachowa i sumienna obsługa.

Antoni Janton,
Września – Rynek 19.

Istotny dla funkcjonowania obu zakładów był rok 1934, w którym „Zakład Fotograficzno-Artystyczny przy ulicy Warszawskiej 30 po gruntownej renowacji i uzupełnieniu najnowszymi aparatami fotograficznymi” objął znów osobiście, określając się jako „fotograf-modernista” Jan Jesiołowski i dodając, że „dla PP. amatorów laboratorium techniczne do dyspozycji każdego czasu”. Był to niewątpliwie rezultat poważnej konkurencji – w październiku 1933 roku zakład przy Zamkowej 1 objął Fran-

**Jeżeli radioodbiorniki na gwiazdkę –
to tylko PHILIPSA**

Rewelacyjna 7 obwodowa Superheterodyna typ. 4-38 U. na prąd
stały i zmienny. **Na 15 rat przy wpłacie zł 24,-**
tylko w firmie

A. Nowakowski
Zakład elektro i radiotechniczny
Września, ulica Henryka Sienkiewicza 11. Telefon nr 160.

ciszek Włosik. Aby zdobyć klientów, ogłaszał on (w 1934 roku), że „do każdego zdjęcia, nie niżej niż 6 sztuk, dodaje gratis jedno powiększenie formatu 18x24 cm” a jako „fotograf dyplomowany” posiadający najnowocześniejsze aparaty i urządzenia laboratoryjne wykonuje „piękne powiększenia, estetyczne portrety w technikach zwykłych i szlachetnych, prawdziwie artystycznie wykończone”. Szczególnie upodobał sobie fotografie dzieci przystępujących do I komunii św. Zachęcał do korzystania ze swych usług, ponieważ do każdego 6 fotografii pocztówkowych (cena kompletu 3 zł) dodawał gratis powiększenie 18x24cm, do 12 pocztówek powiększenie 24x30cm, a do 24 powiększenie 30x30cm. Do takich powiększeń potrzebna była niewątpliwie dobra aparatura, to-

Na Gwiazdkę

**50%
zniżki!**

Biżuteria własnej fabrykacji, sygnety
damskie i męskie z najnowszymi
kamieniami z prawdziwymi kamieniami
w złocie od 14,- zł
w srebrze od 4,- zł
Obrączki ślubne próba 833 para 15 zł.
Przyjmując złoto lub srebro.

Klemens Lipiński
złotnik
Września, ul. Poznańska 14.

Zabawki! Zabawki!

Pięknym i pożytecznym podarkiem są:
Skrzypce, Mandoliny i Gitary
o gwarantowanym stroju. Gramofony z najnowszymi
płytkami, w wielkim wyborze. A jednak najpiękniejszym
podarkiem jest **Pianino** najlepszych krajowych fabryk
T. Betting lub A. Ecke
przy dogodnych warunkach spłaty dla każdego dostępne poleca
Edmund Gürtler, Września
Sienkiewicza 1.
Dla P. P. gospodarzy i urzędników gospodarczych polecam specjalnie
dalekocinałowe latarki elektryczne systemu niemieckiego.

też Franciszek Włosik wybił się na najlepszego wrzesińskiego fotografa lat 30. Prowadził zakład w tym samym miejscu do śmierci w 1959 roku, a po nim jego syn Andrzej. Zakład przy Warszawskiej także przetrwał w następnych dziesięcioleciach, prowadzony przez ucznia Franciszka Włosika, Gracjana Lipińskiego.

Już czas zamawiać!
Najmilszy prezent gwiazdkowy jest

Portret wykonany
głównie i po
niskiej cenie
w Firmie
„APOLLO”
Września, ulica Zamkowa 10.
Uwaga! Każdy zamawiający w zakładzie fotogra-
ficznym pod firmą „Apollo” 12 tuzina pocztówek otrzyma
portret darmo.

* Wycinki prasowe (reklamy i ogłoszenia) wykorzystane przez autora pochodzą z Orędownika Wrzesińskiego.

Marian Torzewski

Mam zaszczyt niniejszem donieść uprzejmie, że otworzyłem we Wrześni
przy ul. Zamkowej nr. 1 (dawniej „Apollo”)

Zakład fotograficzny

najnowocześniejszy urządzonej, wyposaż. w nowoc. aparaty, maszyny i przyrządy.
Dzięki temu i dzięki wieloletniej praktyce i znacznej rutynie, wyko-
nuję wszelkiego rodzaju fotografie tak artystyczne jak i techniczne w naj-
lepszym wykończeniu i po cenach umiarkowanych.
Wskutek tego mam nadzieję, że będę w stanie zadowolić najwybred-
niejsze wymagania i pozyskać sobie zaufanie i życzliwość Szanownych
P. T. Odbiorców.

Z poważaniem
Franciszek Włosik.